

Böylesi çaba artık sürekli olmamalıdır. Çünkü bugün Y. Küpeli üzerine uygulanan yöntemler, eğer açığa çıkarılıp engellenmezse yarın imkân bulunan herkese karşı yöneltilecektir.

LUNAÇARSKİ'NİN YAZISI VE MARKSİST ELEŞTİRİ ÖLÇÜTLERİ

Lunaçarski'nin, çeşitli yazılarından yapılmış bir derlemesi Batı dillerine çevrilmiş ve Batı ülkelerinde yayımlanmıştır. Bu kitabı Bilim Yayınları'nın çevirtip yayımlayacağını öğrenmiştik. *Militan* dergisinin Aralık sayısında bu kitabın ilk yazısı olan «Marksist Eleştiri Sorunları Üstüne Tezler»i yayımlandı. Yazının başında, derginin koyduğu kısa bir tanıtma yazısı var Lunaçarski için. Bu tanıtma yazısında, yazarın bir zamanlar Mach etkisinde olduğuna değiniliyor. Ancak, bunun daha sonraki bir önemli uzantısından söz edilmemiş: Lunaçarski'nin, 1905 yenilgisinden sonraki kısa süreli mistisizmi. Derginin bundan söz etmemesi aslında normaldir. Daha sonraları devrim pratiği içinde hiç aksamadan canla başla çalıştı Lunaçarski. Ancak ben onun *düşünce tarzına* biraz değişik bir açıdan yaklaşmak istediğim için bu kısa süreli mistisizm olgusunu da tartışma alanına katmak gereğini duydum.

Militan dergisi Lunaçarski'yi tanıtırken ona karşı eleştirel bir tavır almamış. Doğal olabilir bu. Ancak, benim bildiğim kadarıyla, *Militan* dergisinin ana kadrosu, sanat konusunda, «sosyalist gerçekçilik» formülünden çok daha geniş bir anlayışa sahiptir. Bu bakımdan derginin Lunaçarski'yi eleştirel bir tavır almadan tanıtması bana şaşırtıcı geldi. Gerçi Lunaçarski «sosyalist gerçekçilik» akımının formüllemesinden önce yaşamıştır, ama düşüncesi, bu akımı hazırlayan temel taşlarından sayılabilir.

Bu, aslında çarpışık bir so-

run. Lunaçarski'yi böyle düşünmeye iten bazı nesnel koşullar var. Bu açıdan bakıldığında Lunaçarski'nin sentezi tam anlamıyla *teorik bir sentez* değil, bazı vazgeçilmez teorik doğrularla birtakım politik zorlamalar arasında yapılmış bir çeşit uzlaşma denebilir. İşte bu uzlaşma sentezinde, Lunaçarski'nin düşüncesinin arka planında her zaman yer alan bazı «idealist» düşünce tortularının da payı var. 1905 sonrası mistisizm, bana bu bakımdan, *bir şeyin belirtisi* olması bakımından, açıklayıcı geliyor (tabii daha önceki Mach etkisi de öyle).

Lunaçarski'nin düşüncesindeki somut gelişkilere gelmeden önce, bunlara yol açan politik ortamın ana çizgilerini kısaca görmeye çalışalım. Bolşevikler için birinci derecede önemli bir soru, *Menşevik* düşüncüyle aralıksız polemikleridir. Bu sorun, onlara, bugün bize göründüğünden daha farklı görünmüştür. Bütün uzlaşmazlıklarına karşın, bütün öfkelerine karşın, mücadeleleri belli bir saygının dışına da çıkmamıştır. Ayrıca, temeldeki ayrılık, zaman zaman bazı yaklaşma ve geçici barışmalarla noktalanmıştır. Özellikle Plekhanov gibi bir kişi düşünülürse, Bolşevik tavrın çiftdeğerliliği daha kolay anlaşılır. Çünkü Plekhanov'un *politik yanlışlığı* açıktır, ama büyük bir Marksist olduğu da su götürmez.

Özellikle Plekhanov söz konusu olduğunda, ortaya çıkan başlıca sorun «determinizm»le ilgiliydi. Plekhanov'un abartılmış determinizmine karşı Lenin doğru çözümü buldu. Ancak, tartışmanın yaygın ortamında, Menşevik determinizme karşı özel voluntarizmin vurgulanması, teori-öncesi ideoloji düzeyinde bazı yeni tuzaklar hazırlayabildi.

Lunaçarski'nin bu ideolojik kutuplaşma karşısında aldığı tavır *Militan*'da yayımlanan «Tezler» de gözlemlenebilir, ama asıl, kitabın ikinci yazısında, geçen aynı 1928 yılının ürünü olan Çernişevski değeri-

dirmesinde bunu çok daha açık seçik görüyoruz. Lunaçarski burada, Plekhanov'un Marksizm içinde kalsa bile pasifizme götürülen determinizmine karşı, idealist Çernişevski'nin müdahaleci ahlâkçılığını açıkça tercih eder. Bu konu, ikinci bir özel koşullanma sorunu ile bizi yüz yüze getiriyor. Edebiyat ve sanat konusunu ele alan bütün Rus devrimcileri, daha öncenin idealist ama *radikal* eleştirmelerinden etkilenmişlerdir. Belinski, Dobrolyubov, en başta Çernişevski, Plekhanov'u bile bir ölçüde etkilemişlerdi. Lunaçarski, politik ortamının bir gereği olarak, Çernişevski'nin kendisini etkilemesine bilinciyle izin verir.

Dediğim gibi bu, gerçekten teorik bir sentez değildir. Menşevik determinizminin Marksist terminoloji altında gizli idealizmine karşı, açık bir idealizmin aktivizmini getirmek çözümleri olamaz çünkü. Nitekim, Lenin'in Menşevizme karşı getirdiği çözüm de bu değildir.

Lunaçarski'nin Çernişevski değerlendirmesinden belirleyici bir bölüme bakalım şimdi. Burada, hem bu seçmeyi, hem de seçmenin, öğeleri gereği, «sosyalist gerçekçilik» anlayışına nasıl zorunlu olarak yol açtığını göreceğiz:

«Bugünün eleştirisinin, edebiyat üstüne, ne olması gerektiği açısından konuşmaya hakkı var mıdır? Yazarların ısmarlamaya yazmak zorunda olduğunu, en iyi okurların, bu geçici dönemde, bilgilerini artırmak, ülkedeki sınıf ve toplumsal grupların hayatını incelemek için malzemeye ihtiyaçları olduğunu söylemeye hakkı var mıdır? Yazarların, cumhuriyetimizin genç yurttaşlarının nasıl olması gerektiğini gösteren olumlu karakterler yaratmasını talep etmeye, gelişmemize zarar veren kusur ve eksiklikleri gözümüzde aşağılık hale getirecek şekilde damgalamalarını yazarlarımızdan istemeye hakkımız var mı? Bu ahlâkî talepleri edebiyata empoze etmeye hakkımız var mı? «Tatlı ses ve dualar»a sırt çevirip edebiyatımı-

zın ahlâkî bir güç olması, kendimizi eğitmemize yardım etmesi gerekir derken, edebiyatımızın kendisi de sınıfımızın kendini eğitmesinin sürecidir derken haklı mıyız değil miyiz? Öyle sanıyorum ki haklıyız. Öyleyse kim haklı? Edebiyatımızın böyle olması gerekir demenin büyük bir günah olduğunu söyleyen Plekhanov mu; yoksa yazarın ahlâkî etkinliği konusunda olumlu düşünen Çernişevski mi? Bunun sonucu artık bellidir: «Diyoruz ki, Çernişevski bir Marksist olmadığı halde, biz Marksistler onun öğretisini kabul edebiliriz.»

Lunaçarski'nin verdiği *sentez olmayan sentez* ilginç, çünkü aynı zamanda, «sosyalist gerçekçiliğin» temellerinin Marksizm dışında olduğunu da bütün açıklığıyla gösteriyor. «Sentez olmayan sentez» diyorum, çünkü «bizim programımızı yazan yazarı istemiyoruz» sözü de Lunaçarski'nindir. «Tezler» dikkatle okunduğunda, yazının başından sonuna kadar iki ayrı sesin konuştuğu anlaşılır. Biri, kültür sorununu, kendisi de kültürlü bir insan olarak değerlendiren Lunaçarski'dir; öbürü, sosyalizmin kuruluş aşamasında, koşulların zorlamasıyla Marksizm-dışı «pragmatik» çarelere sarılmaktan kendini kurtaramayan Lunaçarski. Ama ikinci katı bir kural getirdiğinde, birinci aradan sıyrılıp bunu sanatsal bir biçimde yumuşatmak ister; birinci biraz fazla konuştu mu, ikinci ses liberalizme düşüyor korkusuyla atılıp bir kural daha getirir. Özellikle Plekhanov konusunda Lunaçarski'nin sesi çatallaşır, çünkü ne tam benimseyebilir, ne de büsbütün silip atabilir onu.

Lunaçarski'nin kitabındaki görece daha «teorik» sayılacak metinler burada pek kısa bir şekilde değinebildiğim nedenlerden ötürü gelişiktir. Kitap, umarız yakında yayımlandığında, bu sorunlara daha genişlemesine dönebiliriz. Öte yandan, bir de Lunaçarski'nin çeşitli yerli ve yabancı yazarları değerlendirdiği var ki, bu yazılar

bana her bakımdan daha parlak görünüyor. Yukarıda değindiğim kısıtlamalar içinde «sosyalist gerçekçilik» akımının bir çeşit ideolojik öncüsü olan Lunaçarski, Dostoyevski'yi, hattâ Proust'u değerlendirirken çok daha kendine özgü bir dille konuşabiliyor, Mayakovski'ye büyük bir sıcaklıkla sarılabiliyor. Sanırım bize ılık tutacak asıl Lunaçarski buradadır.

Yukarıda aktardığım metinde, «bu geçici dönemde» sözünün altını çizmek gerekir. Vardığı sentezin aksayan yanlarını herhalde Lunaçarski kendisi de biliyordu. Bunları, «bu geçici dönemde» uyulacak, sonra sosyalizm sağlam bir şekilde kurulunca def edilebilecek zorunluklar gibi düşünmüş olması akla yakındır. Ama sosyalist gerçekçiliğin formüllerini yapanlar, Jdanof, v.b., bunları devrimci edebiyatın evrensel kuralları olarak tanıttılar. «Romantik idealizm», Marksist bir kategori olarak tanıttılar neredeyse.

Lunaçarski'nin XII. Tez'i bu bakımdan ilginç. Devrimi koruma titizliğiyle, karşı-devrimci fikirleri sergilemelidir eleştirmen, der burada. Ama bunun Devlet'e yapılmış bir ihbar olmayacağını vurgular. Kişisel düşmanlığı yüzünden bunu yapacak eleştirmenin bir «alçak» olduğunu söyler. Lunaçarski'nin namusu, bu sözlerinin garantisiydi—ama *kişisel* bir garanti bu. Bir başka dönemin değişik koşullarında, böyle bir garanti ne dereceye kadar geçerli olabilirdi? Bu sorunun cevabı, Stalin ve Jdanov'un bazı uygulamalarında yazılıdır.

Son olarak, Lunaçarski'nin polemik üslubuyla ilgili son Tez'ine değinerek yazıyı bitirmek istiyorum: onun edebî eleştiri üslubu üstüne söyledikleri, biz Türkiye devrimcilerinin bir-birimizle *her konuda* yaptığımız tartışmalar için geçerli: «... iddialarının zayıflığını polemiklerinin parlaklığıyla kamufle etmek eleştirmenin en büyük günahlarından biridir. Genellikle, ortada pek fazla akılcı kanıtlama olmayıp bir yığın yakı-

cı söz, karşılaştırma, alaylı ünlem ve sinsî sorular varsa, nesnel bir izlenim olabilir ama pek fazla ciddiyet bulunmaz. Eleştirinin kendisine de eleştiri uygulanabilmelidir, çünkü Marksist eleştiri aynı zamanda bilimsel ve sanatsal bir çalışmadır. Öfke eleştirinin en iyi kılavuzu olmadığı gibi çok zaman eleştirmenin haksız olduğunu da gösterir.»

Sonuç olarak, «sınıf nefreti» ne bağlıyor sorunu Lunaçarski: «Sınıf nefreti kastlı olarak vurur, ama gökyüzündeki bir bulut gibi, kişisel kötü niyetin üstündedir.» Bu Marksist geleneği biraz çabuk unutma eğiliminde olduğumuzu, kişisel küfür-bazlığımızı sınıf nefreti diye kendi kendimize kolay yutturduğumuzu sanmakta çok haksız değilim herhalde.

MURAT BELGE

1975 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

1975 yılının ekonomik gelişmelerini değerlendirebilmek için gerekli verilerin çoğu belli olmuş durumda.* Verilerin incelenmesi 1975'in, dışa bağımlı sanayileşme sürecinin olağan yılından biri olduğunu gösteriyor. Şu anlamda olağan, uzun süre AP ve Demirel tarafından yürütülen ve sonra 12 Mart hükümetlerince daha aktif biçimde uygulanan ekonomi politikasının gösterdiği bazı özellikler yine egemen, örneğin külfetleri kitlelere yüklemek ve nimetleri sermaye sınıfına, özellikle sanayicilere sunmak gibi yada dışa bağımlılığın artması gibi ve de bunların yanında belirli ekonomik büyüklüklerde gelişme sağlamak gibi. Öte yandan 1975'in olağandışı sayılabilecek yönleri de var, dış ekonomik ilişkilerin ciddi çıkmaza girmesi gibi ve kamu kesiminde bazı yeni sanayi kollarının kurulması girişimleri gibi.

SEKTÖREL GELİŞMELER

İlk olarak gayrisafi milli ha-

sıla ve sektörel üretim rakamlarına bakılacak olursa, 1975'te tarımsal üretimin bol oluşunun kesin etkisi göze çarpmakta. 1975 için programlanan % 8'lik GSMH artışına gerçekte oldukça yaklaşıldı. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1975 için GSMH artışı gerçekleşme tahmini % 7,9, DPT'nin tahmini ise % 7,5. Programın gerisinde kalmakla birlikte 1975'in büyüme hızı son yılların büyüme hızlarının üstünde. GSMH artışı 1973'te % 5,5, 1974'te de % 7,4 olmuştur. Söz konusu iki yılda gerçekleşen hızlar da yine program hedeflerinin gerisinde kalmıştı.

1975 yılı GSMH artışında tarımın açık etkisi de şöyle belli oluyor: Bu yıl tarım için programlanan % 3,7'lik üretim artışı gerçekte % 8,6 oldu. Öte yandan sanayi için öngörülen % 11,2'lik gelişme hızı sadece % 7,6'da kaldı. Hizmetler kesiminde de gerçekleşen gelişme hızı planlanan hızı aştı. 1974 sonuçları da aynı şekilde ortaya çıkmıştı, şöyle ki: tarım için planlanan hız yine % 3,7 iken gerçekleşen büyüme hızı % 10,7'ye ulaşmıştı, sanayide ise % 11,2'lik bir hız planlanmışken % 9,1 de kalmıştı. Hizmetler kesiminde de hedef yine aşılmıştı.

1975 yılının tarımsal üretiminde özellikle belirli ürünler dikkati çekiyor. Örneğin, 1974'te 11 milyon ton olan buğday üretimi 1975'te % 34 artarak 14,7 milyon tona ulaştı. 1974'e oranla 1975'te üretimin artış oranları arpada % 30, fındıkta % 23, kuru incirde % 21, çekirdeksiz kuru üzümde % 44 olarak gerçekleşti. Bu derecede yüksek artış oranları bir yandan elverişli hava koşullarından, diğer yandan geçen yıl uygulanan taban fiyatları politikasından ileri geldi. Demek oluyor ki, 1975'te ortaya çıkan yüksek GSMH artışı esas olarak tarım kesimindeki istisnai gelişmenin bir sonucudur. (Tarım sektörü 1973 yılında ise etkisini olumsuz olarak duyurmuştu. O yıl tarımsal üretim % 10 civarında bir gerileme göstermişti ve bunun etkisiyle, 1972'de % 7,7 olan GSMH artışı 1973'te % 5,5'e düşmüştü).

Tarım ve sanayide yukarıda açıklanan gelişmeler dolayısıyla yurtiçi üretimin sektörel bileşimi de son yıllarda herhangi bir değişiklik göstermemekte. Diğer bir deyişle, yurtiçi üretimde tarım, sanayi ve hizmetler kesimlerinin payları aynı kalmakta. Tarımın payı % 24-25, sanayiın payı % 23-24, hizmetlerin payı da % 51-52 olmak üzere.

YATIRIMLAR

Sürekli olarak sermaye sınıflarının çıkarlarını gözetken iktidarların önemli iddialarından biri yatırımları hızlandırdıkları ve bu sayede hızlı bir ekonomik gelişme sağladıkları biçimindedir. Bunu savunurken, «pastayı önce büyütelim, sonra daha adil olarak bölüştürüz» derler. Bu «sonra» denen zamanın gelmesi de, «adil» denen bölüşümün gerçekleşmesi de emekçi sınıfların güçlerine ve etkilerine bağlı olarak belirlenir. Pastanın büyümesi denen şey de ilk planda yatırımlara bağlıdır.

İşte 1975'in yatırımlar açısından pek parlak bir yıl olmadığını belirtebiliriz. Gerçi yatırımlarda bir artış ortaya çıkmıştır. Ancak 1975'te ortaya çıkan yatırım artışı oranı 1974 yılındaki yatırım artışından geride kalmıştır. Ayrıca toplam kaynaklar (ki GSMH ile dış açık tutarı toplamından oluşmaktadır) içinde yatırımların payı düşmektedir. 1973'te % 18,5 ve 1974'te % 17 olan bu pay 1975'te % 16,5'e düşmüştür. Buna karşı tüketimin payı da söz konusu yıllarda sırasıyla % 81,5, % 83 ve % 83,5 olmuştur. Başka bir deyişle, ekonomide yatırımların payı azalmakta ve tüketimin payı yükselmektedir. Aynı gelişme tüketim artışının yatırım artışından daha hızlı olması biçiminde de ifade edilebilir. Örneğin 1975'te bir önceki yıla oranla ve cari fiyatlarla yatırımlar % 25 oranında artarken tüketim % 30 oranında yükselmiştir.

Kaldı ki, toplam yatırım tutarı içinde de şöyle bir olum-

suz gelişme doğmuştur: Toplam yatırım tutarı, sabit sermaye yatırımları ile stoklardaki artış kapsar; ekonominin üretim kapasitesini genişletme açısından tabii birinci grup önemlidir. İşte, 1975'te toplam yatırım tutarı içinde stok artışları önceki yıllara oranla daha yüksek bir paya sahiptir: 1973'te toplam yatırım tutarı içinde stok artışlarının payı % 4,5 iken, bu pay 1974'te % 6,8 ve 1975'te de % 7,6 olmuştur. Buna karşılık sabit esmeye yatırımlarının payı da gerilemiş ve sırasıyla % 95,5, % 93,2 ve % 92,4 olmuştur. Dolayısıyla, sabit sermaye yatırımlarının ekonomideki payı azalma göstermiştir. Sabit sermaye yatırımlarının toplam kaynaklara oranı 1973'te % 17,7 iken, 1974'te % 15,8 ve 1975'te % 15,2 olmuştur. Bütün bunlar şunu ifade etmekte: «Pastayı büyütme» yarayacak eğilimler 1975'te zayıflamış. Teşvik tedbirlerinin sürekli olarak genişletilmesine rağmen, yatırımlarda böyle bir gelişmenin ortaya çıkması özellikle önem taşımaktadır.

FIYATLAR ve GELİRLER

MC iktidarının özellikle övünme konusu yaptığı gelişmelerden biri fiyatlardaki artış hızının 1975'te azalmış olması. Gerçekten de özellikle toptan eşya fiyatlarındaki artış dikkati çekici ölçüde düşük. Ancak geniş kitleleri esas etkileyen ve ilgilendiren «tüketici fiyatları indeksi». Bu indeksteki gelişmelere bakıldığında, artışların oldukça yüksek olduğu ve hatta çoğu ilde 1974'teki artış oranlarını aştığı görülüyor. 1975'in Ocak - Ekim dönemi ele alındığında, tüketici fiyatlarının artış oranı Ankara ve İstanbul'da % 18, Eskişehir'de % 19, Bursa'da % 20, Adana'da % 22... Sayılan illerden sadece Ankara'da Ocak - Ekim dönemi fiyat artışları 1975'te 1974'e oranla daha düşük olmuş, diğer illere ait oranlarda ise yükselme görülmüştür.

Düşük gelirli grupların tüketiminde önemli bir paya sahip olan gıda maddelerinin fiyatla-

rına bakıldığında durum daha da olumsuz. 1975'in Ocak - Ekim döneminde gıda fiyatları İzmir'de % 22, İstanbul'da % 26, Adana ve Eskişehir'de % 28, Ankara'da % 29, Bursa'da % 34 artış gösterdi. 1974'ün aynı dönemine ait oranlara bakıldığında sadece Adana için bir azalma söz konusu, diğer illerde ise 1975'te bir fazlalık var.

Aslında tek başına fiyatlardaki gelişmeyi ele almak yetersiz. Fiyatlardaki artışla gelirlerdeki artışı bir arada ele alıp gerçek gelirlerdeki gelişmeye bakmak gerekiyor. Bilindiği gibi 12 Mart tan sonra 1971 ve 1972'de reel ücretler gerileme göstermişti. 1975 yılının bu konudaki verileri şu anda sadece Ocak - Eylül dönemini kapsıyor ve işçi ücretlerinde sağlanan artışın % 16 olduğunu gösteriyor. Yukarıda sayılan rakamların ifade ettiği gibi birçok büyük ilde tüketici fiyatlarının artış oranı % 16'nın oldukça üzerinde. Dolayısıyla yıl sonu verileri yayınlandığında, birçok ilde gerçek ücretlerin 1975'te gerilemiş olduğunun ortaya çıkması muhtemeldir.

MC hükümeti kamu kesiminde maaşlı olarak çalışanlara da kendini hissettirmekten geri kalmadı. 1976 bütçesinde maaş kat-sayısının yine 9 olarak muhafaza edilmesi, 800 bin civarındaki memurun ve ailelerinin reel olarak fakirleşmesi anlamını taşıyor. Memurların daha çok toplanmış olduğu büyük illerde tüketici fiyatları artış oranlarının yukarıda belirtildiği gibi % 20 civarında oluşu durumun ciddiyetini ortaya koyuyor.

Memurlar için katsayı konusu dışında da önemli bir yıl oldu 1975. Memur kitlesi MEYAK konusunda harekete geçti ve adeta gaspedilen kesintileri geri istedi. Maliye Bakanı bile MEYAK kesintilerinin 3,5 milyara yakın olduğunu ve bunların memur kitlesiyle ilişkisi alanlarda kullanıldığını açıkladı. Memur kitlesinin tepkisi üzerine şimdi minareye kılıf aranıyor. Yıllarca memur kitlesinin milyarlarını en pervasız biçimde egemen sınıfların yararına kullananlar, şimdi bu işi biraz

daha dolambaçlı yollarla ve herhalde biraz daha ölçülü olarak yürütecekler. MEYAK tasarısı yasalassa bile getireceği bu. Bu vesileyle şu gerçek yineleni: Kapitalist ekonomilerde sosyal güvenlik kurumları mensuplarına bir ölçüye kadar yarar sağlasalar bile, esas fonksiyonları düzenin gelişmesine katkıda bulunmaktır. Türkiye'deki sosyal güvenlik kurumlarının ellerindeki fonların kullanış biçimleri yakından incelendiğinde bu husus daha açık olarak görülür.

İSTİHDAM

Gerçek gelirler dışında istihdam konusundaki gelişmeler de olumsuz 1975 için. Toplam işgücünün (tarım için en faal mevsimde) % 14,2'si istihdam edilemedi 1975'te. Halbuki aynı oran 1973'te % 10,7 ve 1974'te % 11,7 idi. Üçüncü Beş Yıllık Plana göre 1977 yılında toplam işgücü fazlasının 1,8 milyona ulaşması ve işgücü arzının % 11 ini oluşturmaya bekleniyordu. Eylül 1975 verilerine göre ise işgücü fazlası 2,2 milyon ve toplam işgücü arzının % 14'ünü oluşturmaktadır. Demek ki, işsizlik konusunda da «plan hedefleri» aşıyor!

DIŞ TİCARET

1975'in en ciddi ekonomik gelişmesi dış ticaret alanında ortaya çıktı. Bu satırların yazıldığı anda kesinleşmiş dış ticaret rakamları Ocak - Ekim dönemini kapsıyor. Bu dönem itibarıyla yapılan bir karşılaştırma ithalatın 1975'te 1974'teki düzeyi % 37 oranında aştığını gösteriyor. İhracat için ise aynı dönem itibarıyla % 12'lik bir gerileme söz konusu. Bu gelişmeler sonucunda ihracat gelirleri ithalat giderlerinin % 30'dan daha az bir bölümünü karşılamakta. Dış ticaret açığı ise geçen yılın aynı dönemine oranla % 75 gibi şiddetli bir artış gösterdi. 1975 yılının tümü için 2 milyar dolar olarak programlanmış olan ihracatın ancak 1,4 milyara ulaşacağı ve buna karşılık 4 milyar dolar olarak programlanmış

olan ithalatın 4,7 milyarı bulacağı, dolayısıyla 2 milyar dolar olarak programlanmış olan dış ticaret açığının da 3,3 milyar dolar olarak kesinleşeceği bekleniyor.

Dış ticaret açısından AET ile ilişkiler de dikkati çekiyor. 1975'te AET'nin Türkiye'nin ithalatı içindeki payı yükselme gösterirken, Türkiye'nin ihracatı içindeki payı ise geriledi. 1976 yılı Türkiye-AET ilişkileri açısından yeni sıkıntılar getirmeye aday.

Son yıllarda dış ticaret açığının olumsuz etkilerini gideren işçi dövizlerinde de bu yıl düşme olması ödemeler dengesi sorununun ciddiyetini arttırdı. 1975'in Ocak - Ekim döneminde yurda giren işçi dövizleri 1,1 milyar oldu. Halbuki geçen yılın aynı döneminde işçi dövizleri 1,2 milyar dolardı. Bu gelişme sonucunda 1975 yılı için umulan 1,6 milyarlık işçi dövizleri girişinin gerçekleşmeyeceği kesinleşti.

Yukarıda belirtilen olumsuz etkilerin giderilmesi için esas olarak üç kaynağa başvuruldu: Bir yandan döviz rezervleri kullanıldı, diğer yandan (900 milyon dolar civarında olan) dövizze çevrilebilir mevduat hesaplarından yararlanıldı, nihayet Uluslararası Para Fonundan 300 milyon dolar yakın kredi alındı. Bütün bunlar, kendi imkanlarını aşan kişi yada ekonomilerin başvurdukları yollar: hazır stokları eritmek ve dıştan borçlanma. Yani biraz geçmişten, biraz da gelecekte yararlanma.

Dış ödemeler dengesindeki olumsuz gelişmeler kaçınılmaz olarak devalüasyon söylentilerini yaygınlaştırdı. Bu yaygınlaşma da ithalatı ve stokları arttırıcı bir etkiye bulunuyor. Ancak % 40-50 gibi yüksek oranlı bir devalüasyon beklenmemeli. 1970'den beri yapıldığı gibi «küçük oranlı ayarlamalar» yapılması ise gündemdedir. Yüksek oranlı bir devalüasyonun olumsuz etkisinin olumlu etkisini aşması çok muhtemel. Burada özellikle önemli olan Türkiye'nin ithalatının % 90'dan fazlasını yatırım

malları ile hammaddelerin meydana getirmesi. Bu ithalatı bir pahalılaşma toplam ithalat giderini düşürmez ve ithalat eğilimini hafifletmez, sadece ithal edilen malların girdiği diğer ürünlerin fiyatlarını yükseltir. Bu fiyat yükselişlerinin etkisi yayıldıkça, para ayarlamasının döviz girişlerinde sağladığı yararlar da bir dönem sonra aşınır ve yeniden aynı çıkmaza girilir.

Yukarıda Türkiye ekonomisinin 1975 yılında gösterdiği önemli gelişmelere kısaca değinildi. Özetleyecek olursak: a) Ekonomi tarıma bağlılığını koruyor, sanayide umulan gelişme sağlanamıyor, b) Tüm teşvik tedbirlerine rağmen yatırımların ekonomideki payı düşme gösteriyor, c) Düşük gelir grupları reel fakirleşme içinde, d) İşsizlik artıyor, e) Dış ticaret tam bir çıkmaz ve dış borçlanma artıyor.

KENAN ATALAY

(*) Bu yazıda kullanılan veriler için Anka Yıllık Ekonomik Rapor'undan yararlanıldı.

KİTLE ÖRGÜTLERİ MÜCADELESİNDE CANLI SOMUT ADIMLAR

Geçtiğimiz ay İstanbul'da oldukça geniş çaplı bir afişleme oldu. Bütün memurları, teknik elemanları ve öğretmenleri ilgilendiren bu afişler hala göze çarpmakta. Bu afişlerin şimdiye kadarki afişlerden belli bir özelliği vardı. İlk kez dört demokratik kitle örgütü birlikte afişleme düzenliyordu. Bu oldukça ileri ve olumlu bir adımdı. İkincisi, bu afişlemeyi her kitle örgütünün kendi üyeleri gerçekleştirdi. Bu da ikinci olumlu adımdı. Öğretmenleri, teknikleri, teknisyenleri, mühendisleri, mimarları ve diğer alanlarda çalışan memurları bu afişlemede aktif olarak görmek Türkiye'deki demokrasi mücadelesi açısından oldukça sevindirici idi. Çünkü, kitle, sorunlarına kendisi sahip çıkmayı öğrenmişti. Ve mücadelesinde

aktif biçimde yer almanın birincinde idi. Artık sadece bildirilerde kalmıyan, pratik hayatta da verilen bir mücadelenin adımları atılıyordu. Şimdiye kadar afişlemelerde hep öğrencileri gören ve onları göz altına alan emniyet görevlileri bile bu değişikliğin farkında idi.

Afişleme eyleminin diğer olumlu yanı, kanımızca can alıcı yanı, içeriği idi. İçerik alışlagelenin dışında, genel sloganlar taşııyordu. Son derece somut idi. Hatırladığımız kadarıyla afişlerde şu sloganlar vardı:

• Grevli, toplu sözleşmeli sendikal haklar için ileri.

• Sermayeye kâr kaynağı olan meyak kesintileri derhal geri verilmelidir.

• 12 sayılı kararnamenin antidemokratik 71. ve 76. maddeleri kaldırılmalıdır.

• Emekli sandığı otel, motel, diskotek yerine öğretmene, memura, teknik elemana dönük yatırımlar yapılmalıdır.

Afişlerin altında ise TÖB-DER, TÜTED, TUM-DER ve TUMAS'ın imzaları bulunuyordu. Görüldüğü gibi afişlerde ne sosyalizm, ne emperyalizm kelimeleri yer almıştı. Ama sloganlar tutmuştu. Özellikle örgütlenme sürecinde olan bu kitle örgütleri için, henüz üyesi olmamış kitle tabanlarını harekete getirme doğrultusunda yararlı oldu. Burada, bir parantez ile daha fazla politik içerikli sloganlar konusuna değinmek istiyoruz: Demokratik kitle örgütleri, demokratik mücadelenin vazgeçilmez unsurlarıdır. Demokrasi mücadelesinde kendi boyutlarını aşmıyan her türlü sloganı kullanırlar. Kullanmalıdırlar. Hatta demokratik kitle örgütleri sadece somut sorunları sloganlaştırıp yetinmemelidirler. Somut sorunlarınlarından kalkarak politik hedeflerini göstermelidirler. Ama bunu, somut sorunlarından kalkarak yapmalıdırlar. Sloganlar, sadece somut sorunlar çerçevesinde kalırsa, mücadele, bazı işçi sendikaları için ekonomizmin dediğimiz ve özünde kendiliğindencilığe özdeş olan sağ bir

sapma söz konusu olur. Bunun tersi yapılsa, yani, somut sorunlar bir köşeye bırakılıp sadece politik sloganlar ileri sürülürse, örgütün tanımını aşılır. Kitleye gösterilen politik hedefler havada kalır. Bu sloganları kitleye bağlayan bağlar ihmal edilmiş olur. Kitleden kopulur. Özellikle örgütlenme sürecinde olan demokratik kitle örgütlerinin dikkat etmesi gereken bu eğilim ise sol sapmadır. Bu saptamadan amacımız, MEYAK afişleri konusunda bazı arkadaşların kafalarında olabilecek endişeleri dile getirmek ve bu endişeleri giderecek doğrultuda gelişmelerin olmasına işaret etmektir. Özetlersek, sloganlar son derece somut idi. Doğruydular. Kitlenin bir adım ilerisinde taleplerdi. Kitleyi kucakladı. Kitleyi hak alma mücadelesine itti. Açıkçası kitleyi politize etti. Şimdi görev, bu politikleşme sürecinde bir adım daha ilerlemek.

Kitleyi kucaklamak ve onu harekete geçirmek konusunu açmak gerekir. Bu somut olayda kitleyi kucaklama olayı nasıl gerçekleşmiştir. Kitle nasıl harekete geçmiştir? MEYAK olayına sahip çıkan dokuz ilerici örgüt, yaklaşık bir milyon adet bildiri hazırlamıştır. Beraberinde yine yaklaşık birer milyonluk iki dilekçe hazırlanmıştır. Sorunun bütün yasal yönleri araştırılmış ve Maliye Bakanlığı ile TBMM Dilekçe Komisyonuna birer dilekçe hazırlanmıştır. Önce basın toplantıları düzenlenmiş, kamu oyu hazırlanmıştır. Öğretmenlerin, teknik elemanların, memurların birarada izlediği toplantılar düzenlenmiştir. Afişleme yapılmıştır. Arkasından da, hazırlanan dilekçeler bildiri ile birlikte bütün memurlara dağıtılmıştır. Dokuz örgütün üyesi olsun olmasın herkese dağıtılan bu dilekçeler, örgütlerin bu konudaki gücünü göstermiş, kitle tabanlarının onlara güven duymasını sağlamıştır. Politik çizgi olarak onlara beraber olmayan, hatta onlara karşı olanlara bu dilekçelerin dağıtılması, onların dilekçe ile bile olsa ak-

Birikim 11/60

tivize olmasına, harekete geçmesine neden olmuştur. «Biz politikanın her zaman dışındayız» diyenler bile bir somut konuda, sübjektif olarak karşı olduklarını sandıkları kişilerle ortak bir harekette bulunmuşlardır. Üstelik bu tavır özünde politiktir. İktidara karşı talepler içeren bir tavidir. Bunun somut örneklerini birçok yerde görmek mümkündür. Her devlet dairesinde, bu dilekçeleri imzalayıp ilgili yerlere gönderen kişiler vardır. Üniversite profesörlerinin, müdür yardımcılarının bile katıldığı sabittir. Daha ilginç olan somut bir örnek ise polislerdir. Afişlemenin yapıldığı gece, vilayetin emri ile emniyet görevlileri afiş yapıştıran teknik elemanların, öğretmenlerin ve memurların yaklaşık elli kadarını göz altına almıştır. Afişliyenlerin memur, öğretmen oluşu öncelikle şaşırtıcı olmuştur. Arkasından afişlerin içerikleri emniyet görevlilerini şaşırtmıştır. Çünkü sloganların hepsi onları da ilgilendirmiştir. Üstelik, sloganların hedefleri, polislerin ekonomik hedeflerinin aynıdır. Tersini düşünmeleri mümkün değildir. Bu iki somut durumun sonucu olarak da, oradaki emniyet görevlileri ile afiş yapıştıranlar arasında nesnel bir bağ oluşmuştur. Sonuçta, birkaç saatlik isim tesbiti ve araştırmadan sonra, afişliyenler kefaletle serbest bırakılırken, emniyet görevlilerinin MEYAK kesintilerinin ne kadar olduğu, kesintiler geri verilirse bu görevlilerin ne kadar parayı faizleriyle birlikte geri alacakları birlikte hesaplanmaya başlanmıştır. Bu somut bir gerçekliktir. Ve devrimciler bu somut gerçekliği, nedenleriyle ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirmek zorundadır.

POLİTİK ÖZ SORUNU

Her demokratik ve ekonomik mücadelenin bir politik özü vardır. Bu özü abartılması ve savsaklanması halinde ne tür sapmalara gidilir, bunu biraz önce açıklamıştık. Burada sorun, politik özü kavrayıp, ge-

rektiği dozda kitleye ulaştırma- tır. Soyut politik sloganların getireceği sakıncaları ve kitleden kopuşu göz önüne alarak verilmesi gereken politik öz, mücadele sürecinin en önemli ve en hassas aşamasıdır. Çünkü, «kitlelerin gerçek talepleri burjuva iktidarlar tarafından karşılanamaz.» Bunu biliyoruz. Gerçek kurtuluş, işçi sınıfının ve emekçi halkın iktidarındadır. Demokrasi mücadelesinde sorun bu gerçeği net bir şekilde kitleye iletebilmektir. Ölçüsünü kaçırmadan, ama mutlaka iletmektir.

MEYAK olayı içindeki mücadelede bu dokuz örgütün, mücadelenin politik özünü verme sürecini yaşadığını görüyoruz. Bunun en canlı örnekleri TMMOB, TÖB-DER, TUM-DER Teknik ormancılar Derneği, TÖD (Tüm öğretim üyeleri Derneği), Türkiye ormancılar Derneği, TUS-DER (Tüm sağlık memurları derneği)nin de içinde bulunduğu dokuz örgütün yayınladıkları bildirilerdir.

KİTLENİN ve TABANIN İSTEKLERİNE TERS DÜŞEN CHP ve ONUN KİTLE ÖRGÜTÜ

Ekonomik, demokratik ve politik mücadelede kitle çizgisi diye bir olgu vardır. Zaman zaman kitleden kopmaya, zaman zaman da kitle kuyrukçuluğuna dönüşebilen mücadele biçimleri vardır. Kitle mücadelesi, kitlenin gerçek istekleri için kitlenin içinde ve kitle ile verilir. Ama hep kitlenin bir adım ötesinde giderek. Kitlenin önünde olmak gerekir. Bu uzaklığı doğru saptayamayıp büyütme kitlenin çok ilerisinde bir takım hedeflerle çıkmak demektir ki, kitle sizi izleyemez. Sizden kopar. Artık tek başına işler kottarma gayreti içinde bir Don Kişot'dan başka bir şey değildir. Bir de bunun tersi vardır. Kitlenin bir dizi istekleri vardır. Siz bunları bile saptamış durumda değilsinizdir. Bu isteklerin çok gerisinde istekler ileri sürersiniz. Bazan da azan kitleye ters düşmeyeyim, aman kitleden kopmayayım endişesi

ile geri sloganlar atarsınız. Kitle sizi izleyeceğine, siz kitleyi izlersiniz. Kitlenin kuyrukuna takılır kalırsınız. Devrimci inisiyatifden yoksun olan bu geçit bir mücadele kendiliğinden- ci bir karakter kazanır. Kendi kendine gider. O yüzden bu tavır, kitleden geridir ve de dolayısıyla kitle isteklerine ters- tir. Bütün bunların yanında, bir de doğrudan doğruya kitlenin isteklerine ters bir politika izlemek vardır ki, bu somut durumda da karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve onun çizgisinde bir örgüt olan Tüm-Per-Son-Kon'un MEYAK konusundaki tavrı memur kitesinin isteklerine ters düşmüştür. Çünkü, genel olarak memur kitesinin isteği, MEYAK kesintilerinin faizleriyle birlikte geri verilmesi doğrultusunda olmuştur. Tüm-Per-Son-Kon'un isteği ise, MEYAK kesintilerinin geri verilmemesi doğrultusunda olmuştur. Bu örgüt bütün bildirilerinde bu görüşü savunmuştur. Ayrıca, CHP'li belediye başkanlarının MEYAK kesintilerinin geri verilmesi doğrultusunda kararlar almaları üzerine, CHP de aynı ters tavır içine düşmüştür. CHP merkezi MEYAK kesintilerinin geri verilmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ve objektif olarak, CHP, bir milyonluk memur kitesi ile karşı karşıya gelmiştir. Bu, aslında her sosyal demokrat olmaya çalışan veya her sosyal demokrat olan program kaçınılmaz bir sonucudur. Türkiye'deki sosyal demokrat program, her ne kadar Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde bir aşama olacak ise de, sosyal demokrasinin ekonomik programı geridir. Kitlenin gerçek isteklerine tersdir. MEYAK somutunda yüzünü gösteren bu gerçek, önümüzdeki dönemlerde daha pek çok kez yüzünü gösterecektir.

CHP'lilerin MEYAK kesintilerinin geri verilmemesi gerektiği doğrultusundaki görüşlerinin elbette kendilerine göre bir nedeni vardır. Bu neden, MEYAK yasası çıktığı taktirde

Birikim 11/61